

IRODALOM — KÜLFÖLDI TANÍTÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK

IRODALOM.

Halasy-Nagy József: *Az ember lelki élete*. Partheon kiadás. 1943. 244. old.

Wundt és főleg Spranger sokrétű lélektani vizsgálódásai óta a lélektan művelésének kettős jelentősége van. Az egyik *szaktudományi*: Ebben az értelemben a lélektan a belső világunk *alkatát* és *tevékenységét* jellemzi. Tehát szakszerű megállapításokat tesz. — A „lélektanok“ másik jelentőségét *művelődéstörténeti* jelentőségük adja meg: A lélektanban a korok felfogása nyilvánul meg az emberről mint felsőbbrendű szellemi lényről. Szerzője tehát *vallomást* tesz arról, miként vélekedik az egyes kor vagy irányzat az ember belső világáról, vagyis az *igazi emberségről*. Az első szempont a szakismeretek állományát növeli. De nem kevésbé fontos a másik szempont is: A különböző korokban született lélektanokban az illető *kor értékelő felfogását* ismerjük meg az embert legközvetlenebbül érintő kérdésről: emberméltóságunkat jelentő *szellemi képességeinkről*.

A két szempont természetesen csak elméletben választható így el egymástól. A gyakorlatban a kettő párhuzamos, ill. korrelatív. Így Halasy-Nagy Józsefnek világos és példás tagolású művében.

Mivel a könyv bevezetésnek készült, a szerző a mű elején ismerteti a lélektannak tudományelméleti alapfogalmait, módszereit és irányait. Erre azért van szükség, mert a tárgyalás folyamán az egyes lélektani kérdések elemzésekor rámutat *tudománytörténeti genezisükre* is. Szem előtt tartva azt az elfogadott metodikai elvet, hogy az egyes problémák történetének végignyomozása *nemcsak történeti értékű*. Fejlődésük fényt vet értékükre is.

A lélektannak mint tudománynak felosztásában nem a hagyományos (iskolás) felosztás mesgyéjén halad. Az egyes lelki jelenségeket a lélek tevékenységeinek fokozatos bontakozása szerint csoportosítja. Mondhatnók, hogy szellemi működéseinket a bennük megnyilvánuló tudatosság foka szerint tárgyalja, vagyis a lelki élet alakulásának és öntudatosulásának természetes sorrendjében.

Mindenekelőtt részletesen foglalkozik a *tudat* mibenlétével. A tudat a lelki életnek célra-néző és cél-valósító tényezőit (személyesség, jellem, megismerés, érzelem, fogalom, akarás stb.) hordozza. Halasy lélekértelmezésének tengelye tehát a tudat ténye. A gondolkozó és cselekvő ember öntudata az a legfőbb központi, sőt létesítő

elv, mely a lélek életének megnyilvánulása; az éniség gyökere és egyben eredménye. Minden lelki, szellemi, sőt testi cselekvés ennek elhatározásából jön létre. S minden benyomás a tudat tudomásulvevő fogékonysága révén lesz az ember számára világos és rendezett szemléletté. A tudat szerepe tehát abban áll, hogy az érzeteket, szemléleteket és emlékképeket „célszerű kiválogatással“ és aktív alkalmazással ténylegesíti az egyén számára. — Így teszi Halasy a tudat fogalmát az ember lelki életének lényegadó tényezőjévé. A szerzőnek az a tudomány szemléleti módja, amellyel a tudatnak ilyen teremtő magatartást és cselekvő szerepet biztosít, emeli ki lélekszemléletét az asszociációs-atomisztikus próbálkozásokból. Szerzőnk magyarázata u. i. határozottan megkívánja a tudat egységének fogalmát. Ugyanakkor azonban biztos megalapozást nyújt a lélektan funkcionális értelmezéséhez. Így mondható tehát, hogy a lelki élet: tevékenység, vagy legalább is intencionálitás, feszült készenlét a benyomások tudomásulvételére és hatások kifejtésére. A lélek életének ilyen ábrázolása által tesz a szerző tanuságot az emberi lélek és öntudat magasabbrendű szellemiségéről.

Eme alapvetés után tér rá 1.) a bontakozó lelki élet első megnyilvánulásaira. A csecsemő és általában az öntudatosuló lény először *megfigyel* valamit. Majd *benyomásait egységbe foglalja* és ezeket később is *fel tudja eleveníteni*. Ezek a *lélek őstevékenységei*. A figyelem lélektanát a szerző a lelki jelenségek intencionalitásából vezeti le (129—131 lk.) Ezzel cáfolja a szenzualista és empirista bölcsők álláspontját, kik a figyelmet tudvalevőleg olyan passzív állapotnak fogják fel, melyet az éppen ránk ható külső érzéki benyomás kényszerít ránk. A tanítás és tanulás során állandóan szereplő lélektani jelenség a képzetek kapcsolata és az összetartozó ismeretelemek felelevenedése. Mindennek magyarázatául a tapasztalati lélektan egy merőben mechanisztikus tételt állított fel: Szerinte u. i. a lélektani jelenségek érintkezés vagy hasonlóság következtében vonzást gyakorolnak egymásra és a fizikai gravitáció mintájára lépnek egymással kapcsolatba (asszociáció). Halasy ennek a feltevésnek tarthatatlanságát kimutatva bizonyítja, hogy a képek és képzetek felújítása nem gépies-mechanikus folyamat, hanem az értelemnek és az akaratnak válogató tevékenysége, szabad produkciója, melyet az éppen tervbevett célunk (determináló tendencia) szab meg.

A tudatnak ezek a ténykedései már átvezetnek 2.) az *érzéki éniség* műveihez. Ezek azok az esetek, mikor „énünk érzéki oldala a tárgyi világ felé fordul érdeklődésével.“ (176.) A tárgyi világot tudvalevőleg a szemléletek és képek tárják fel előttünk. Ezeknek a szemléleteknek elemeiből merít az emlékezés és a képzelet. 3.) Magasabbrendű lelki megnyilvánulásainkat a szerző *a tiszta éniség* élményei között tárgyalja. A tiszta éniség nem a tárgyakat mint szemléleteket érzi, hanem magának az érző, a tudomásulvevő énnek álla-

potáról tudósít. „A tiszta éniség a tárgyaktól különváltan tudatosult ént jelenti, ... magát az ént érzi és veszi tudomásul a lét különböző helyzeteiben“. (176.) A tiszta éniségnek a tárgyi valósággal való érintkezéseiről az érzelmek tájékoztatnak bennünket. Az érzelmek a lélek válaszai a külső világ érintésére. De az érzelmek egyben hangolják sőt indítják az akaratot a cselekvésre.

4.) A lelki jelenségek legmagasabbrendű csoportja a lélek gondolkozó, elhatározó és cselekvő magatartása, vagyis az *eszes éniség tevékenységei*. Ilyenkor az ember nem a tárgyi világról nyer érzéketesen benyomást, (érzet szemlélet), sem ezeknek a külső jelenségeknek reá gyakorolt hatását érzékeli (érzelem), hanem mindezek felhasználásával *fogalmat alkot*, s így tárul fel előtte „a valóság törvényszerűsége“. A léleknek enemű legmagasabbrendű tevékenységei a gondolkozás, a nyelv, a megismerés, az észszerű törekvés és az akarás.

Befejezésül a szerző a test és lélek kölcsönös vonatkozásairól, továbbá a metafizika és pszichológia határkérdéseiről szól.

Láthatjuk, hogy Halasy a lélektant a böleselőknek elvi látószögéből vizsgálja s ezért nem tér ki a lélektannak gyakorlati alkalmazásaira (kísérleti lélektan, pszichotechnika stb.) Mi viszont ezek közül az elméleti fejtegetések közül — lapunk irányának megfelelően — azokat a fejezeteket emeltük ki, amelyek a nevelői gyakorlat szempontjából alapvetőek és így a tanítás és tanulás lélektani felteleteit világítják meg. A szerzőt is gyakran vezették ilyen megfontolások, amikor példáit a nevelés vagy oktatás köréből vette. Ilyen vonatkozású fejtegetései pedig a pedagógus számára azért jelentősek, mert iskolai eljárása során a lelki jelenségek érzékeny voltára és sok tapintatot kívánó sajátságaira mindig tekintettel kell lennie. Az u. i. köztudomású, hogy a nevelői munka sikere a lélekkezelés művészetén fordul.

Dr. Visky József.

Saad Ferenc: Honvédelmi nevelés. (Nemzetnevelők Könyvtára III. 2. sz. Az Országos Közoktatási Tanács kiadása. Budapest, 1943. 179 old.)

A honvédelmi nevelés a magyar pedagógiai irodalomnak meg lehetőségen új ága. Éppen ezért a fogalomtisztázó előmunkálatok még hiányzanak. Saad Ferenc most megjelent művét az újabb közoktatás rendelkezések folytán előálló praktikus szükséglet hívta életre. Így a szerző művének tagolásával és a tárgyalási szempontok beállításával eleve kifejezi, hogy ő jelenleg nem is ezt a tudománytani alapvetést akarja elvégezni. Láthatólag nem rendszeres honvédelmi nevelélméletet akar adni. Könyve tehát nem az alapfogalmak ismeretelméleti és metodikus végiggondolása, vagy a honvédelmi nevelés tárgyának teoretikus felépítése, hanem *praktikus-vázlatos*